БҮТҮН ӨЛКӘЛӘРИН ПРОЛЕТАРЛАРЫ, БИРЛӘШИН!

ӘДӘБИЈЈАТ ВӘ ИНҸӘСӘНӘТ

АЗӘРБАЈҸАН ЈАЗЫЧЫЛАР ИТТИФАГЫ ВӘ АЗӘРБАЈҸАН ССР МӘДӘНИЈЈӘТ НАЗИРЛИЈИНИН ОРГАНЫ

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА И МИНИСТЕРСТВА КУЛЬТУРЫ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ССР

1934-ҮҮ ИЛДӘН ЧЫХЫР • ГИЈМӘТИ 10 ГӘПИК

1976 ШӘНБӘ, 16 ОКТЛАБР № 42 (1708)

САБИРИН АДЫНА ЛАЈИГ

ПОЕЗИЈА күнләриндән, ше'р бајрамларындан јаникар олараг аланах бурахмаг өн'әнәси чохдан јараныб вә јахшы бәһрәләр вериб. Өлкәмизин мүхтәлиф күшәләриндә һәр ил онларча белә китаб нәшр едилир. «Дең поэзия», «Родники», «Час поэзии», «Мы — молодые» вә башга мәчмуәләр охуучулар арасында рәғбәт газанмышдыр.

Республикамызда да даһи шаиримиз М. Ө. Сабирин ады илә бағлы кечирилән поезија күнләринин нишанәси кими илдә бир дәфә ше'р топлусу бурахылыр. «Сабир поезија күнләри» адланан һәмин мәчмуәнин ики нөмрәси илә таныш олмушуг.

Бәјүк ше'р ән'әнәләри, зәнкин поезијасы, бу күн јазыб-јарадан күчлү шаирләр дәстәси, үмидли әдәби кәнчлији олан республика үчүн белә бир мәчмуәнин бурахылмасы зәрури иди. Әслиндә, бә'зи сahәдә нисбәтән кечикмишик.

Үмумијјәтлә, китаб нәшр етдирмәк просесинин мүрәккәблији биздә ше'р вә һекајә алманахларынын, мүәјјән күнләрдән асылы олмајарат, тез-тез, ардычыл бурахылмасы өнтијачыны доғурур.

«Сабир поезија күнләри» бу сahәдә һәләлик јеканә нүмунә олдуғуна көрә, онун һазырланмасына, нәшринә, бәдии тәртибинә даһа артыг диггәт, гајғы вә төләбкарлыгла јанашмаг лазымдыр.

Хатырладырыг ки, 1975-чи илдә бурахылмыш биринчи китаба халг шаири Рәсул Рза өн сөз јазмыш, мәчмуәнин мәрамышдан, ше'рләрин уғурлу-уғурсуз чәһәтләриндән сөһбәт ачмышды. Белә бир «башланғыч» јеринә дүшүрдү, јахшыны писдән, әсил илһамын мәнсулуну әрзиш һәвәсин бәһрәсиндән фәрғләндирмәкдә охуучуја көмәк көстәрирди. Өн сөз чаван мүәллифләрә ғајғынын ифадәсидир. Доғрудан да, һәмин китаб охуучулар арасында, мәтбуатда јахшы гаршыланды. (Мәммәд Аразын «Әдәбијјат вә инчәсәнәт»дәки мәгаләсинин хатырлатмаг олар).

Тәәссүф ки, «Сабир поезија күнләри»нин икинчи нөмрәси барәдә бу фикирләри демәк чәтиндир.

Мәчмуәјә јазылмыш нәшрә ајдын гејдиндә охујуруг: «Бу китабда (1975-чи илдә бурахылмыш илк китабда олдуғу кими) шаирләримизин вә ше'р һәвәскарларынын ил әрзиндәки ән уғурлу, поетик (?) ше'рләриндән нүмунәләр топланмышдыр». (Көрәсән, поетик олмајан јазылар дә ше'р сајылырмы?!).

Әввәла, ону дејәк ки, мәчмуәдә кеһнә тарихли ше'рләр дә олдуғуна көрә, јухарыдакы фикир дәгиг ләшдирилмәли иди. Икинчиси, китабда бә'зи ше'рләр ән уғурлу сөзүнү доғрултмур. Бурда гејри-поетик јазылара да кен-бол јер верилиб. Әәф јазылара бәрәәт газандырмаг үчүн ше'р һәвәскарлары ифадәсинин хүсуси көстәрилмәси дә көздән јајынмыр...

«Сабир поезија күнләри» Азәрбајҹан поезијасынын бајрамы мүнасибәтилә бурахылдығы үчүн мүасир ше'римизин реал мәнзәрәсинин, наилијјәтләринин әкс етдирмәли, орада, доғрудан да, һәр илин ән јахшы нүмунәләри топланмалыдыр. Бунун үчүн исә шаир вә ше'р һәвәскарлары ифадәләринин сәрһәддини мүәјјәнләшдирмәк, һәвәскар төләбкарлыг чыхмыш сөнүк јазыларын гаршысыны алмаг лазым иди...

Јарадычы адамлары, идманда олдуғу кими, пешәкарлара вә һәвәскарлара ајырмаг, әслиндә, бөјүк сәнәт төләбләрини кичилдиб адиләшдирәр, ону гијмәтдән салар. Һәвәскарлыг ады алтында чох вахт зәифлијә бәрәәт газандырмаг чәһди көзләнир. Өтәри һәвәсләә дәләрли, узунөмүрлү әсәр јарана билмәз. Бәдии јарадычылыға әлавә, икинчи дәрәчәли иш кими, бош бахларын әләнчәси кими баханларын бу јолда чидди наилијјәт газаначагларына инанмаг чәтиндир. Һамыја бәллидир ки, халғын мә'нәви еһтијачлары сөвијјәсиндә дуран әсәр јаратмаг үчүн исте'дадла јанашы, өмүрлүк нараһатлыг төләб олунур.

Мәчмуәдәки зәиф јазыларын бир һиссәси мәвсүмдән-мәвсүмә әлнә гәләм алан, илһамы тәгвим бәрәләриндән асылы олан, адыны јалныз белә мәчмуәләрдә көрдүјүмүз мүәллифләриндир. Лакин онлары «ше'р һәвәскары» адландырыб зәиф әсәрләринә һагг газандырмаг олармы? Ахы, һәмин мүәллифләрин һеч дә һамысы өзүнү һәвәскар сајмыр. Чох-ајја нашрләрә, мәтбуата мүәјјән иддиаларла көлир вә имкан дүшәндә белә «ше'рләрини» һәр јердә кен-бол чап етдирирләр. Буна көрә, онлара да мүасир поезијанын үмуми төләбләри илә јанашмаг лазымдыр.

Мәчмуәдә јүз ики мүәллифин сөвијјәчә, сәнәткарлыгча бир-бириндән чох сечилән әсәрини верib, поезијамызын бир иллик мәнзәрәсини солғунлашдырмағданса, бу сијаһыны јарыбајары ихтисара салмаг, ән јахшы ше'рләри сечмәк оларды. Индики һалда исә «ән уғурлу» сөзүнү доғрулдан ше'рләри бармағла саймаг олар... Бу ше'рләрдә охучу мүасир һәјатымызын мүхтәлифләвһәләри илә гаршылашыр, өзүнә доғма олан һиссләрлә, фикирләрлә «көрүшүр», дүшүнүр, нараһат олур, тә'сирләнир. Бир сөзлә, поезијанын күчүнү һисс едир.

Китабдакы ше'рләрин әксәријјәти дејилән чәһәтләрдән мәһрумдур. Бурада кәнчлијин сәси, она кениш јер верилсә дә, чох зәифдир. Тәәә нәслин јашлы нәсиллә «јарышы», јахшы мә'нада рәғабәти дујулмур.

Ән башлыча гүсурлар китаба мүасирлик өлчүсү илә гијмәт верәндә көрүнүр.

Ше'рин јолу дејил вә мүәллифи кеч-тез угурсузлуға дучар едәчәк. Китабда бу гәбилдән олан јазыларын чохунда мүасир һәјатымыз ишыгландырылмыр. мүәллифләрин надисәләрә ориҗинал, јени мүнасибәти нәзәрә чарпмыр. Гочаман шаиримиз Осман Сарыәллинин «Ше'рин бүнөврәси һәјат, һәгигәт» сөзләрини бир даһа хатырлатмаг бурда јеринә дүшүр. Чүнки кеһнә мөвзу кеһнә ифадә васитәләри илә гәләмә алынанда әсәр дөврләә, заманла ајаглаша билмир.

Үфүғдән
узаг зирвәдәки
чәһрәјі булудлара
Күнәш
чәпәкн бир гамчы дартды.
Чахнашды,
һүрküшдү булудлар—
һа гачды,
јүјүрүшдү булудлар,
дејәрдин, һәр бири
көһ'ән бир атды!
Изләри-тозлары
кет-кедә
әриди, итди-батды!
Дан пәрдәси ағыр-ағыр
тәкилди, араланды.

(Јусиф Һәсәнбәј— «Сәһәрин бир анында»).

Ајдындыр ки, ше'р јығчам поетик бәнзәтмәләрләә, образлы дүшүнчә илә кениш һәјат һадисәләринин маһијјәтини әкс етдирмәлидир. Сәһәрин ачылмасыны бу чүр узунузады, сојуг сөзләрлә тәсвир етмәклә, мүәллиф охучу илә тәбиәт арасында поетик көрпү јарада билмир.

«Үфуғ гынгырмызы көрүндү јенә» (Оғтај Рза), «Лаләләә бәнзәјир гызыл дан јери» (Һафиз Әли) сәтирләри дә сәһәрин ачылмасы илә бағлы дејилиб. Мисраларын бәситлији көз габағындадыр вә белә бәситлик һәр ики мүәллифин ше'рләринин үмуми руһу үчүн сәчијјәвидир.

Көрүнүр, китабын тәртибчиләри бир мәчмуәјә тәкрар мөвзуларын јол тапмасына имкан вермәк истәмәсәләр дә, мүмкүн олмајыб. Бизчә, бу, үмуми хәстәликдир. Мәтбуат сәһифәләриндә дә ифадә, образ, мисра, әһвал-руһијјә, һәтта бүтөв ше'рләрин тәкрарына тез-тез раст көлирик. Бир мүәллифин тапдығы тәзә мөвзу онларча башга јазыда зәиф, солғун шәкилдә тәкрарланыр, бә'зән һәтта илк мүәллифи арадыб тапмаг да чәтинләшир.

Дағларла бабалары, аталары нә'гәдәр бир-бириндә бәнзәтмәк олар? Әслиндә, јахшы бир тәшбеһ тәкрар нәтичәсиндә өз бәдии дәјәрини итирир:

Бахыб архамызча аталар
кими,
Бојланыр көврәлә-көврәлә
дағлар.

(Ләтиф Гулијев— «Кәндәки гајыдана»).

Сандым ки, атамдыр бу
дағлар мәним!

(Тофиг Мәммәд— «Дағларла көруш»).

Баш әјмәјә әјилмәз
дағлар кими.
Сөзлә, ишдә сәвиб бирлик
аталар.

(Һикмәт Маһмуд— «Аталар»).

Белә тәкрарлары јашлы мүәллифләрин дә ше'рләриндә тез-тез көрүрүк:

Саф үрәкли, гәдирбилән
бабалар
Дост көләндә гаршылајыб
шәрбәтлә.
Илгарына дүз олмајан
көләндә
Гаршыланыб үрәкдәки
инфрәтлә!

Онларча әсәрдә дејилмиш бу фикир М. Һәсәнлинин «Азәрбајҹан шәрбәти» ше'ринә гејри-поетик, доламлы ифадә олунуб.

Гуру дидактиканын, ше'ри нәсиһәт курсусүнә дөндәрмәк мејлинин мүасир поезијаја јадлығы, кеһнәлијн һамыја бәллидир. Тәәссүф ки, китабда белә нәсиһәтчилик, ағыллы көрүнмәк мејли, охучуја дәрс вермәк һәвәсиндән јаранмыш ше'рләрлә дә растлашырыг:

Елә јаша ки,
тәәссүф етмәјәсән
кечдијин јола.
Елә јаша ки,
сон дәгигәдә,
Јашадым демәјә
һагғын ола.

(Рәһилә— «Һагг газан!»).

Мүәллифә Павел Корчакинин бу барәдә мөшһур фикрини хатырлатмаг артыг шыг ифадә олунуб.

Гуру дидактиканын, ше'ри нәсиһәт курсусүнә дөндәрмәк мејлинин мүасир поезијаја јадлығы, кеһнәлијн һамыја бәллидир. Тәәссүф ки, китабда белә нәсиһәтчилик, ағыллы көрүнмәк мејли, охучуја дәрс вермәк һәвәсиндән јаранмыш ше'рләрлә дә растлашырыг:

Елә јаша ки,
тәәссүф етмәјәсән
кечдијин јола.
Елә јаша ки,
сон дәгигәдә,
Јашадым демәјә